

%EF%B3%E4%EF%F0%E8%BA%EC%E5%F6%FC&where=faq

7. Статус фізичної особи-підприємця: проблеми застосування законодавства: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 14.01.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

8. Щодо реєстрації транспортних засобів за фізичними особами-підприємцями : лист від 04.08.2008 р. № 7885-0-33-08 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

9. Рішення у справі за конституційним зверненням приватного підприємства „ІКІО“ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19.09.2012 р. № 17-рп/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

10. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. І.В. Жилінкової. – Х., 2008.

11. Порядок подання та обігу електронних документів державному реєстратору : наказ Міністерства юстиції України від 19.08.2011., № 2010/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

Надійшла до редакції 29.11.2012

А.С. Бочарникова

здобувач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 349.2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблемні питання нормативно-правового забезпечення охорони праці на підприємствах в Україні. Встановлено, що в умовах сьогодення існуючий нормативно-правовий базис у досліджуваній сфері втрачає свою актуальність та потребує удосконалення.

Ключові слова: *нормативно-правові акти, стандарти, охорона праці, підприємства.*

Рассмотрены проблемные вопросы нормативно-правового обеспечения охраны труда на предприятиях в Украине. Определено, что в настоящих условиях существующий нормативно-правовой базис в исследуемой сфере теряет свою актуальность и нуждается в усовершенствовании.

Ключевые слова: *нормативно-правовые акты, стандарты, охрана труда, предприятия.*

Issues of legal support of safety at enterprises in Ukraine are considered. It is found that under present conditions existing legal basis in the study area is losing its relevance and need of improvement.

Keywords: *regulations, standards, safety, company.*

Постановка проблеми. Держава встановила у Конституції право працівника на належні, безпечні та здорові умови праці, й відповідно гарантує забезпечення належного захисту працівника, як більш «вразливої» у правовому сенсі сторони трудового договору. Справа у тому, що працівник у процесі своєї трудової діяльності доволі значну частину життя має знаходитись на роботі, тому роботодавець і зобов'язаний створити для нього належні, здорові та безпечні умови праці, щоб зберегти не тіль-

ки високу працездатність, але й здоров'я людини.

В науковій літературі, так і у чинному законодавстві й досі відсутня загально визнана думка щодо важливості належного нормативно-правового забезпечення охорони праці на підприємствах України в умовах сьогодення, що й визначає актуальність обраної тематики.

З огляду на це, слід приділити певної уваги безпосередньо нормативно-правовому регулюванню, оскільки саме завдяки йому здійснюється закріплення гарантій захисту прав працівника, зокрема й у сфері охорони праці.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання стосовно певних сторін правового регулювання охорони праці свого часу були предметом досліджень Н.Б. Болотіної, Г.С. Гончарової, В.В. Лазора, Л.І. Лазор, М.І. Іншина, О.М. Обушенка, С.М. Прилипка, В.І. Прокопенка, О.І. Процевського, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишевої, І.І. Шамшиної, В.І. Щербини, О.М. Ярошенка та ін.

Метою цієї статті є аналіз нормативно-правових актів та встановлення їх відповідності сучасним вимогам охорони праці на підприємствах.

Виклад основного матеріалу. З часу набуття Україною незалежності прийнято значну кількість нормативно-правових актів різного правового рівня з питань охорони праці, безпосередньо прийнятих з метою збереження та відновлення здоров'я й працездатності працівника в процесі його трудової діяльності на підприємствах. Так, безпосередньо серед нормативно-правового масиву законодавчих актів в Україні, що закріплюють норми та стандарти у сфері охорони праці необхідно акцентувати увагу на наступних: Конституція України [1], Кодекс законів про працю України [2], Закон України: «Про охорону праці» [3], Закон України «Про пожежну безпеку» [4], Закон України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» [5], Закон України «Про дорожній рух» [6], Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [7], Закон України «Про використання ядерної енергії і радіаційну безпеку» [8], Закон України «Про цивільну оборону України» [9], Закон України «Про поведінку з радіоактивними відходами» [10], Закон України «Про колективні договори і угоди» [11], Закон України «Про оплату праці» [12], Закон України «Про відпустки» [13], Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [14], Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [15], Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» [16]. Перераховані у вказаних актах статті мають безпосереднє відношення к питанням з охорони праці різних категорій громадян, а також спрямовані на реалізацією конституційного права на охорону праці взагалі. Також слід вказати, що відповідальність за порушення законодавства про охорону праці встановлена й у Кодексі України про адміністративні правопорушення [17] та Кримінальному Кодексі України [18].

Вказані нормативно-правові акти з питань правового регулювання охорони праці відповідним чином приведені у відповідність до міжноро-

дно-правових джерел, що ратифіковані в Україні. У той же час, стрімкі зміни сьогодення, суворі вимоги сучасності, пов'язані з переходом на нові етапи розвитку, вимагають невідкладних змін та вдосконалення існуючого нормативно-правового базису майже за всіма напрямками функціонування держави та життєдіяльності суспільства. Тому, триває розробка значної кількості законопроектів, приймаються підзаконні та локальні нормативно-правові акти, як у сфері трудового права України, так й з питань правового регулювання охорони праці. Дуже актуальним в умовах сьогодення залишається питання часу прийняття довгоочікуваного Трудового Кодексу України. Вже ні для кого не новина, що чинний Кодекс законів про працю України застарів не тільки у правовому, але й у моральному сенсі також, але все одно він залишається виконавцем «головної ролі» з питань правового регулювання трудових та інших тісно пов'язаних з ними суспільних відносин. Вказаний кодифікований нормативно-правовий акт, згідно з ст. 1, регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва і піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня життя трудящих, зміцненню трудової дисципліни і поступовому перетворенню праці на благо суспільства в першу життєву потребу кожної працездатної людини. КЗпП містить главу XI під назвою «Охорона праці», яка повністю присвячена питанням правового регулювання охорони праці на підприємствах. Водночас, норми з питань охорони праці містяться в багатьох статтях й інших главах чинного КЗпП, маю на увазі «Трудовий договір», «Робочий час», «Час відпочинку», «Праця жінок», «Праця молоді», «Професійні спілки», «Гарантії і компенсації», «Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю». У кожній з вказаних глав містяться правові положення, що також направлені на врегулювання належної реалізації прав працівника у сфері охорони праці, та безпосередньо дуже важливо конституційного трудового права – права на безпечні і здорові умови праці.

Основним та важливим нормативно-правовим актом з питань регулювання охорони праці є Закон України «Про охорону праці». Саме у ньому враховано основні вимоги конвенцій і рекомендацій Міжнародної Організації Праці щодо безпеки і гігієни праці та виробничого середовища, досвід регулювання відносин охорони праці в передових промислово розвинених країнах, а також практичні напрацювання попередніх років. Слід нагадати, що передумовами прийняття першої редакції закону став стан організації охорони праці у народному господарстві України кінця 80-х – початку 90-х років. Аналіз ситуації, що склалася показав, що система управління цією важливою сферою діяльності, форми та методи роботи не відповідають тим вимогам, які почали пред'являтися з початком реформування економіки та усієї системи державного та господарського управління. Методи адміністративно-командного впливу на посадових осіб та керівників за порушення вимог охорони праці вже не діяли, інших важелів впливу не було. Трудова, виконавча, технологічна дисципліни праці нев-

пинно знижувалися. Невизначеність обов'язків та повноважень з охорони праці новостворених структур у процесі трансформування державних форм власності, приватизації та поступової відмови від галузевого принципу управління народним господарством ще більш ускладнили стан справ. Негативний вплив спричинювала відсутність закріплення на законодавчому рівні обов'язків з охорони праці для органів виконавчої влади усіх рівнів – від уряду до державних адміністрацій областей, районів, міст та інших територіальних одиниць. Саме тому прийняття Закону України «Про охорону праці» у 1992 році було об'єктивно обумовлено ситуацією, що склалася на той час в державі. Пункт 2 постанови Верховної Ради України № 2695–ХІІ від 14.10.92 року «Про порядок введення в дію Закону України «Про охорону праці», вимагає приведення у відповідність з цим Законом інших законодавчих актів, нормативних актів міністерств та відомств. Тому всі новоприйняті законодавчі акти теж не повинні суперечити положенням вказаного законодавчого акту. Під час наведення характеристик цього акту, М.П. Гандзюк вказує, що специфічною особливістю Закону України «Про охорону праці» є високий рівень прав та гарантій працівникам. Вперше в історії держави працівникам надано право відмовитись від дорученої роботи, якщо склалася виробнича ситуація, небезпечна для життя чи здоров'я. Крім того, розширені права працівників у соціальних гарантіях відшкодування збитків у випадку пошкодження їх здоров'я на виробництві. Передбачена нова система фінансування охорони праці, формування системи страхування від нещасних випадків та професійних захворювань, підвищується централізація планування. Договірне регулювання з питань охорони праці поставлено на високий рівень, передбачається значна участь суспільних об'єднань у цьому процесі [19, с. 20].

Важливо окремо наголосити на тому, що Закон України «Про охорону праці» та прийняті у розвиток його положень акти, з огляду на нормативно-правове забезпечення прав та гарантій працівників у сфері охорони праці, здобули схвальні відгуки правників МОП. Цілком приєднуючись до схвальної оцінки вказаного акту з боку міжнародних експертів, хотілося б зазначити, що у більшості своїй він дійсно відповідає міжнародним та європейським засадам у сфері правового регулювання охорони праці. Водночас, на мою думку, потреби у розробці нового окремого Закону «Про охорону праці» не має, оскільки доцільним буде, з огляду на комплексний характер кодифікованого нормативно-правового акта, що регулює трудові та інші тісно пов'язані з ними суспільні відносини, зокрема й відносини у сфері охорони праці на підприємствах України, все ж таки включити всі без виключення чинні правові положення з питань охорони праці до Трудового Кодексу України, на прийняття якого ми всі з нетерпінням чекаємо. Це допоможе уникнути текстуального копіювання, а отже й змістовного дублювання положень вказаних актів та спостить практичне застосування цих правових приписів.

Правові відносини у сфері охорони праці регулюються також й підзаконними нормативно-правовими актами Президента України, Кабінету

Міністрів України, міністерств та відомств України. Зокрема, до найважливіших підзаконних нормативно-правових актів з питань охорони праці належать: Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» від 25.08.2004 р. № 1112, Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці» від 01.08.92 р. № 442, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення державного нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 26.11.2003 р. № 1845, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці» від 17.11.1997 р. № 1290, Наказ Міністерство охорони здоров'я України «Про затвердження Положення про порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій» від 31.03.94 р. № 45, Методичні рекомендації про проведення атестації робочих місць за умовами праці, затверджені Постановою Міністерства праці та соціальної політики України від 01.09.92 р. №41 та ін.

Важливо зазначити, що правові положення, які врегульовують питання щодо охорони праці, також містяться й у спеціальних нормативно-правових актах, таких як норми та правила з техніки безпеки і виробничої санітарії, будівельні норми і правила, де викладені вимоги щодо будівель та споруд залежно від їх призначення і пожежної небезпеки. Крім цього, під час розгляду та дотримання питань пожежної безпеки можуть зустрічатися посилання на ISO – міжнародні норми, які діють в Україні згідно з Угодою про міжнародне співробітництво держав СНД з питань охорони праці. Зокрема, стаття 27 Закону України «Про охорону праці» встановлює, що нормативно-правові акти з охорони праці – це правила, норми, регламенти, положення, стандарти, інструкції та інші документи, обов'язкові для виконання. Загальновизнаним є розподіл вказаних нормативно-правових актів на державні галузеві та міжгалузеві норми – це стандарти, інструкції, правила, норми, положення, статуту та інші документи, яким надано статус правових норм та відповідно до цього й обов'язковість до виконання усіма підприємствами, незалежно від форми власності та їх працівниками на території нашої держави.

В нашій державі розробляються державні стандарти України, так звані ДСТУ. Зокрема, у сфері охорони праці діють наступні стандарти: ДСТУ 2293–99 «Охорона праці. Терміни та визначення основних понять»; ДСТУ 2272–93 «Пожежна безпека. Терміни та визначення»; ДСТУ 3038–95 «Гігієна. Терміни та визначення основних понять» та деякі інші, які поступово приходять на зміну ще радянським, частково-діючим на території України, міждержавним стандартам «Системы стандартов безопасности труда» (далі ССБТ)» (російською мовою), що містять вимоги,

норми та правила, спрямовані на забезпечення безпеки, збереження здоров'я й працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Рівень повноти та ефективності нормативно-правового забезпечення охорони праці, а також формування та функціонування нормативного масиву на державному рівні, потужно впливає й на локальний рівень нормативно-правового забезпечення охорони праці, тобто безпосередньо на підприємстві. У розвиток цього, слушно зазначає Е. Іовенко: «діючі міжгалузеві та галузеві нормативні акти з охорони праці є основою для формування нормативної бази на підприємствах, оскільки сфера перших поширюється на дане підприємство, виходячи із специфіки його виробництв (виробничих і технологічних процесів) та характеру виробничої діяльності [20, с. 17, 18]».

Побудова нормативно-правового масиву з охорони праці на державному (міжгалузевому і галузевому) рівні, відповідно до ст. 28 Закону України «Про охорону праці» здійснюється шляхом опрацювання та прийняття нових, перегляду і скасування чинних нормативно-правових актів з охорони праці, що віднесено до компетенції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці за участю професійних спілок і Фонду соціального страхування від нещасних випадків та за погодженням з органами державного нагляду за охороною праці. Безпосередніми учасниками формування галузевої нормативної бази з охорони праці та розробниками галузевих нормативних актів, як правило, є головні та базові організації відповідних міністерств і відомств з питань нормативної діяльності у сфері охорони праці, за якими закріплені конкретні галузі промисловості.

Висновки. Отже, необхідно зазначити, що в умовах сьогодення існуючі нормативно-правовий базис у досліджуваній сфері дещо втрачає актуальність та потребує змін й удосконалення. Неймовірно, але кількість нормативних актів, яку зафіксував Державний реєстр міжгалузевих та галузевих нормативних актів з охорони праці, вже більша за 2 тисячі документів. Зрозуміло, що це і є однією з причин того, що підприємства, особливо ті, що організували багатогалузеве виробництво, не виконують більшість з цих норм, правил та стандартів, бо розібратися в них зовсім не виявляється можливим навіть правника, не те що працівникам. Водночас, іншою причиною ігнорування положень цих актів, отже й одним з факторів, що зумовлюють аварії, втрати, нещасні випадки на виробництві є їх відсутність на більшості підприємства, тобто мова йде про правову необізнаність з необхідних та обов'язкових до вивчення питань з охорони праці. Отже, вкрай важливо яку мого швидше провести «інвентаризацію» з подальшою систематизацією всього нормативно-правового масиву з питань охорони праці, тим більше цього вимагають інтеграційні пріоритети нашої держави, оскільки однією з основних умов вступу України до ЄС є адаптація національного законодавства, зокрема й у сфері регулювання трудової діяльності та охорони праці, до європейських стандартів з цих питань.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України: Закон України № 254/96 від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради України. – 1971. – № 50.
3. Про охорону праці: Закон України № 2694 від 14.10.1992 // Верховна Рада Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49.
4. Про пожежну безпеку: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 5.
5. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 27.
6. Про дорожній рух: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 31.
7. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 41.
8. Про використання ядерної енергії і радіаційну безпеку: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 12.
9. Про цивільну оборону України: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 14.
10. Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 27. – Ст. 198.
11. Про колективні договори і угоди: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 36.
12. Про оплату праці: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 17.
13. Про відпустки: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 2.
14. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 45.
15. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №№ 49-51.
16. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 46– 47.
17. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради. – 1984.
18. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2001. – №№ 25–26.
19. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці: Підручник. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2004. – 408 с.
20. Іовенко Е. Формування нормативної бази з охорони праці на підприємстві // Охорона праці. – 2003. – № 10. – С. 17–18.

Надійшла до редакції 24.12.2012

І.В. Ковальов
здобувач
(*Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*)

УДК 346.2

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПЕРЕТВОРЕННЯ» ТА «ЗМІНА ТИПУ» АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

З'ясовано зміст поняття «перетворення» як різновиду зміни організаційно-правової форми юридичної особи, поняття «зміна типу» акціонерного товариства, а також встановлено їх співвідношення.

Ключові слова: акціонерне товариство, тип акціонерного товариств-